

ABSTRAKTI, MUODOLLINEN JA VANHENTUNUT TASA-ARVO? DISKURSIIVINEN TULKINTA LIIKUNTAJÄRJESTÖJEN TASA- ARVOPUHEESTA

Saara Isosomppi, LitM. Ahjolan Settlementti ry., Ahjolankatu 3, 33250 Tampere. Sähköposti: saara.isosomppi@ahjola.fi (yhteyshenkilö). **Hannu Itkonen**, Professori. Tieteenalaryhmän puheenjohtaja, Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteellinen tiedekunta. **Anna-Katriina Salmikangas**, Yliopistotutkija, Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteellinen tiedekunta.

TIIVISTELMÄ

Isosomppi S., Itkonen H. & Salmikangas A.-K. 2019. Abstrakti, muodollinen ja vanhentunut tasa-arvo? Diskursiivinen tulkinta liikuntajärjestöjen tasa-arvopuheesta. Liikunta & Tiede 56 (1), 84–92.

■ Viimeaikaista liikuntapoliittista ja -tieteellistä keskustelua on käyty siitä, millainen on liikunnan ja urheilun sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tila. Yhtenä sytykkeenä on toiminut vuonna 2015 päivitetty liikuntalaki, jonka kirjausissa vahvistettiin tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiskaavasta ja jonka myötä myös opetus- ja kulttuuriministeriö alkoi edellyttää järjestöiltä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia osana valtionapukelpoisuutta.

Tämä artikkeli osallistuu keskusteluun keskittämällä katseen liikuntajärjestöjen puheessa rakennettaviin sukupuolten tasa-arvopolitiikan diskursseihin. Tutkimustehtävänä tarkastellaan sitä, millaisia diskursseja liikuntatoimijoiden puheella tuotetaan. Määritetäänkö sukupuolten tasa-arvoa niissä muutosvoimaisena politiikkana ja mihin politiikan mahdollisuuksien rajoja asetetaan? Millaisia sukupuolen normatiivisuuksia tasa-arvopoliittisessa puheessa rakennetaan sekä haastetaan? Aineisto koostuu vuonna 2015 liikunnan valtionapua saaneille järjestöille tehdystä sukupuolten tasa-arvoa koskeneesta kyselystä.

Analyyysi osoittaa, miten puheella tasa-arvopolitiikasta aktiivisesti tuotetaan sen merkityksiä sekä toisaalta vaietaan tai rajataan pois aiheita, joita ei tasa-arvokysymyksenä haluta käsitellä. Sukupuolten tasa-arvopolitiikka määrittyy jatkuvaksi kamppailuksi eriarvoisuuden politiikoista, ideologioista ja todellisuuden muokkaamisesta.

Asiasanat: tasa-arvo, sukupuoli, yhdenvertaisuus, liikuntajärjestöt, liikuntapolitiikka, diskurssianalyysi

ABSTRACT

Isosomppi S., Itkonen H. & Salmikangas A.-K. 2019. Abstract, formal and expired equality? Discourse analysis of sport organizations' talk of equality. Liikunta & Tiede 56 (1), 84–92.

■ Recent political and scholarly discussions in sport have been concerning the stage of gender equality and equality in general in sport. Spark for the evolved interest was the updated Act on the promotion of sports and physical activity in 2015. It demanded more attention to advancing all kinds of equality in sport field and accordingly, the Ministry of Education and Culture obliged the organizations receiving a state subsidy to create their own equality promotion strategies.

This article participates in the debate by examining the discourses of gender equality policy in sport organizations' talk. The research analyzes discourses produced by sportsorganization actors. Is gender equality policy constructed as a tool for change and where are drawn the boundaries of its possibilities? What kinds of gender norms are constructed and contested? The data consists of a research survey about gender equality. The survey was directed to the sport organizations that were granted a state subsidy of sport in 2015.

The analysis shows how the meanings of gender equality policy are actively produced in the talk and how it also lines out and mutes the questions that are not willingly covered. Gender equality policy is defined as a constant battle of ideologies, policies of inequality and construction of reality.

Key words: equality, gender, sport organizations, sport policy, discourse analysis, non-discrimination

JOHDANTO

Sukupuolten tasa-arvo on liikuntapolitiisessa keskustelussa saanut viime vuosina uusia sytykkeitä. Sen voimistajana on ollut liikuntalain päivittäminen vuonna 2015, jolloin lain kirjauksissa vahvistettiin tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiskehotusta kaikessa liikuntatoiminnassa. Yhtä aikaa uudistettiin myös tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki. Samalla opetus- ja kulttuuriministeriö muutti liikuntajärjestöjen valtionapujen perusteita niin, että järjestöiltä alettiin vaatia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua osana valtionapukelpoisuutta. Myös tieteellinen keskustelu sukupuolten tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta liikunnassa ja urheilussa on 2010-luvulla ollut vilkastuvaa ja aiheeseen liittyviä raportteja ja tutkimuksia on viime vuosina julkaistu tiheämmin kuin tuskin koskaan aikaisemmin (esim. Turpeinen & Hakamäki 2018; Kurki 2018; Aalto-Nevalainen 2018; Kaivosaaari 2017; Berg & Kokkonen 2016; Pyykkönen 2016).

Keskustelua on käyty aikana, jolloin liikuntapolitiikassa ja -hallinnossa on siirrytty uudenlaiseen eriarvoisuuden käsitteistöön. Yhdenvertaisuus terminä ja politiikkana on tullut liikuntahallintoon 2010-luvun taitteen jälkeen, sillä esimerkiksi vielä vuonna 2011 SLU:n julkaisusarjassa ilmestyi päivitetty opas ”Laaja-alaisen tasa-arvon” edistämisestä liikunnassa. Sen jälkeisinä vuosina politiikan kielessä on puhuttu pääosin tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta rinnakkain. Edellistä taustaa vasten tässä artikkelissa tutkimustehtävämme on tarkastella sitä, millaisia sukupuolten tasa-arvon diskursseja liikuntatoimijoiden puheella tuotetaan ja ylläpidetään. Määritetäänkö sukupuolten tasa-arvoa muutosvoimaiseen politiikkana ja mihin politiikan mahdollisuuksien rajoja asetetaan? Millaisia sukupuolen normatiivisuuksia tasa-arvopolitiisessa puheessa rakennetaan sekä haastetaan?

Tasa-arvon käsitteellä viitataan tässä artikkelissa nimenomaan sukupuolittunutta eriarvoisuutta käsittelevään politiikkaan. Sen muutosta liikunnassa on seurattu 2000-luvulla erilaisilla raporteilla (Turpeinen & Hakamäki 2018; Turpeinen ym. 2011; OKM 2005). Sukupuolten tasa-arvo on tutkimusten mukaan edistynyt, liikunta-alan tietopohja eri sukupuolten näkökulmista vahvistunut ja hallinnollista ohjausta on pyritty lisäämään (Turpeinen & Hakamäki 2018). Kuitenkin kokonaiskuva johtamisen kenttä on edelleen miehinen, naiset ovat organisaatioissa ja työtehtävissä vähemmistössä ja perinteisiä sukupuolistereotyyppiä löytyy sekä strategiselta että operatiiviselta tasolta (Turpeinen ym. 2011; Salasuo ym. 2016). Tutkimuksessa päädytään edelleen samoihin tulkitoihin urheilusta ja liikunnasta instituutioina, jotka uusintavat ja ylläpitävät luonnollistettua sukupuolijärjestystä ja kulttuurisesti rakentuneita sukupuolieroja (Herrala 2015, 26).

Muutos sukupuolten tasa-arvon suhteen onkin edennyt liikunnassa ja urheilussa vaihtelevalla tempolla eri areenoilla ja kaiken kaikkiaan hitaasti. Järjestökentällä tasa-arvon edistämistyön pullonkaulana ovat osaltaan olleet kansallisen tason organisointiepäselvyydet, jotka ovat haitanneet pitkäjärjenteistä kehitystyötä ja turhauttaneet järjestöjä (ks. Lehtonen 2014). Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen liikunnassa tähän mennessä sovelletut keinot lainsäädännössä ja informaatio-ohjauksessa eivät ole osoittautuneet erityisen tehokkaiksi tavoiksi (Pyykkönen 2016, 37).

Valtion, kuntien ja järjestöjen tavoitteet ovat ylätasolla samansuuntaiset, mutta tosiasiaa sitoutuminen ja painotukset vaihtelevat. Valtion liikuntahallinnon rooli on ohjauksessa ja suosituksissa, kun käytännön tason operaatioista ja toteutuksesta vastaavat kunnat ja järjestöt. Päätösvalta on hajautettu ei-valtiollisille toimijoille, mutta valtionhallinnossa ei huonon tiedonkulun vuoksi välttämättä tiedetä, miten sen ajamat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustavoitteet toteutuvat esimerkiksi järjestöjen arjessa. (Pyykkönen 2016, 36.) Pirstaloitunut vastuu on mahdollistanut sen, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymysten käsittely on jäänyt jokaisen toimijan oman harkinnan varaan. Rannikko myös toteaa laajemmin liikuntakenttien oletetun ”reilun pelin eetoksen” olevan niin vallitseva, että epätasa-arvon olemassaoloa helposti vähätellään (Rannikko 2017, 8).

Tasa-arvolla käsitteenä ja politiikkana on pitkä historia, johon on oleellisesti liittynyt pyrkimys yhteiskunnalliseen muutokseen. Tässä artikkelissa sukupuolten tasa-arvo käsitteenä ymmärretään monitulkintaisena merkityskamppailun kohteena, jossa tasa-arvon käsitteen kautta pyritään vahvistamaan toisia näkemyksiä ja puhetapoja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden syistä ja seurauksista sekä asemoimaan toisia käsittelemisen tapoja marginaaliin (vrt. Kantola & Lombardo 2017, 168–173). Samalla tasa-arvon määrittelyt ja diskurssit muokkaavat subjektien käsityksiä toiminnan ja politiikan mahdollisuuksien rajoista sekä näin myös niiden materiaalisista ehdoista (Lombardo ym. 2009). Siksi sukupuolten tasa-arvon merkitysten määrittely rajaa samalla sitä, mitä tasa-arvopolitiikan suhteen pidetään mahdollisena toteuttaa sekä sitä, miten muutoksiin tosiasiallisesti pyritään. Tasa-arvoa niin käsitteenä kuin politiikkana tarkastelemme artikkelissa kriittisen tasa-arvotutkimuksen sekä feministisen tutkimuksen lähtökohdista.

Diskursiivinen lähestymistapa tasa-arvoon näkee, että sosiaalinen todellisuus palvelee vallitsevia normatiivisia konstruktioita, joita (uudelleen)tuotetaan, ylläpidetään ja myös haastetaan puheen ja tekstien keinoin (Lazar 2007, 144). Feministisen tutkimuksen näkökulmasta moderni valta ja hegemoniat ovat tehokkaita perustuessaan rutiinimaisesti arjessa toistettaviin ja opittuihin sukupuolienormeihin, jotka vaikuttavat esimerkiksi kotona tapahtuvan, usein naisille lankeavan ”näkyttömän työn” sukupuolittuneeseen jakautumiseen (ks. Magnusson ym. 2008). Tämä tekee niiden vallasta myös näkymätöntä, sellaisena väärin tulkittua, mutta hyväksyttyä niin perusteltuna kuin luonnollistettuna (Bourdieu 1991, 170). Myös Michel Foucault’n teoretisointia tiedon tuottamisesta ja legitimoimisesta on käytetty sukupuolten tasa-arvopolitiikan hegemonisten diskurssien purkamisessa eri maissa tehdyissä tutkimuksissa. Esimerkiksi Suomessa tasa-arvopolitiikkaa on nähty asemoitavan ei-legitiiminä sekä näin politiikan toimeenpanoa hidastavana esimerkiksi kysymyksissä palkkatasa-arvosta ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta (Kantola & Lombardo 2017, 59–61).

Feministisessä politiikantutkimuksessa diskurssien purkaminen tarkoittaa pohjimmaista politiikkojen muotojen kyseenalaistamista, analyysia ja haastoa niiden merkityksistä sukupuoli-ideoille. Tällöin tarkastellaan sisäistetyn vallan kautta sitä, miten eri politiikat rakentavat sukupuolitettuja subjekteja ja toimijuutta sekä myös esimerkiksi rodullistettuja, heteronormitettuja tai kolonisoituja toimijoita (Kantola & Lombardo 2017, 169). Feministisen tutkimuksen näkökulmasta tehtävässä diskurssianalysissä mielenkiinto kohdistuukin niihin monimutkaisiin ja peiteltyihin tapoihin, joiden kautta tuotetaan, neuvotellaan ja haastetaan rakennettuja sosiaalisia totuuksia ja hegemonisia (sukupuolittuneita) valtasuhteita (Lazar 2005, 1).

Tasa-arvokeskusteluun liittyy vahvasti kysymys siitä, mitä sukupuoli on ja mitä merkitsee asioiden kokeminen sukupuolittuneesti (Jokinen 2002, 241). Tasa-arvopolitiikan käytännön toteuttaminen on Suomessa pitkään pohjautunut sukupuolen kahtiajakoon naisiksi ja miehiksi sekä osaltaan tätä kautta sukupuolten vastakkaisuuden ja toisiaan täydentävyyden mielikuvan vahvistamiseen. Sen sijaan feministisen tutkimuksen vahva kritiikki pysyviä ja kategorisoituja identiteettejä kohtaan on ollut vaikeasti sovitettavissa yhteen tasa-arvopolitiikan kaksinaapaisen sukupuolikäsityksen kanssa, jonka on nähty tukevan heteroseksististä vallitsevaa ideologiaa ja työntävän syrjään sukupuolten moninaisuuteen liittyviä näkökulmia. Samalla sukupuolten tasa-arvoksi rajattua tasa-arvopolitiikkaa on arvosteltu feministisessä tutkimuksessa siitä, että se on sokea moniperustaiselle syrjinnälle.

Tasa-arvotyön yksi oleellinen kysymys onkin se, tavoitattavko sukupuolten tasa-arvon edistämisen menetelmät monikerroksisen sosiaalisen todellisuuden, vai perustuvatko ne binääriseen essentialistiseen käsitykseen sukupuolesta. Vaatimusta moninaisuuden laajemmasta huomioimisesta heijastelee myös uudenlainen yhdenvertaisuuden painottaminen osana tasa-arvopolitiikkaa ja kaikenlaisen syrjinnän ehkäisyä.

Yhdenvertaisuuspolitiikka ei kuitenkaan ole toistaiseksi tavoittanut intersektionaalisuuden keskeistä vaatimusta risteävien identiteettierojen huomioimisesta eli ymmärrystä useiden eriarvoisuutta luovien tekijöiden yhtäaikaista aikaa ja paikkaan sidotusta vaikutuksesta, vaan käsitellyt etnisyyden, luokan ja seksuaalisen suuntautumisen kaltaisia eroja toisistaan erillisinä ja irrallisina kategorioina (Kantola ym. 2012).

Tasa-arvon edistämisen rinnalla on yhdenvertaisuuslain voimaantulon jälkeen (2004) alettu puhua entistä enemmän myös syrjinnän kiellosta ja syrjimättömyydestä aiemman yhteiskunnallisen eriarvoisuuden sijaan (Kantola ym. 2012, 11). Syrjinnän kieltä on 2000-luvulla vahvistettu lainsäädännössä ja eriarvoisuuden poistamiseen liittyvissä valtiollisissa politiikkatavoitteissa (ks. yhdenvertaisuuslaki 2014; tasa-arvolaki 2014; Holli 2012). Yksilön oikeuksien suoja on vahvistettu, mutta syrjintään keskittymisellä on myös ongelma-kohtansa. Kantolan ym. (emt.) mukaan yksilökeskeisen ajattelun myötä tasa-arvokin saatetaan ymmärtää enenevästi syrjimättömyytenä, mikä vaikeuttaa tasa-arvokysymysten käsittelyä osana sukupuolittuneita valtajärjestelmiä ja rakenteita. Myös yhdenvertaisuuden käsitteen ideologisten perusteiden on aiemmassa tutkimuksessa nähty kiinnittyvän lähemmäksi syrjintäkieltoja ja muodollista tasa-arvoa kuin rakenteellisen eriarvoisuuden aktiivista vähentämistä. Syrjintään ja tapauskohtaisuuteen keskittyminen saattaa myös vähentää sukupuolten tasa-arvopolitiikalle luotujen välineistöjen, kuten tasa-arvosuunnittelun ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kehittämistä ja käyttämistä. Syrjinnän painottamiseen siirtyminen voi pahimmillaan epäpolitisoida ja kaventaa sukupuolten tasa-arvoa käsitteenä ja politiikkana. (Kantola ym. 2012, 11–12.)

Tämän hetken suurimpia haasteita tasa-arvopolitiikalle asettavatkin uusliberalismiin nojaavat hallinnan muodot ja taustalla vaikuttava yhteiskunnallista eriarvoisuutta kasvattava globaali kapitalismi. Yksilökeskeisyyden korostuessa painottuu mahdollisuuksien tasa-arvo tosiasiallisen lopputulosten tasa-arvon sijaan. Kun mahdollisuuksien katsotaan olevan kaikille samat, yksilö jää itse vastuuseen tasa-arvonsa toteuttamisesta. Näin esimerkiksi sukupuolittunut työnjako tai koulutus nähdään seurauksena yksilöiden erilaisista valinnoista, jolloin valtajärjestelmien hahmottaminen ja purkaminen vaikeutuu. (Kantola & Elomäki 2017, 233.) Myös tasa-arvotyön tavat ovat muuttuneet ja nykyisessä kilpailu- ja hankeyhteiskunnassa tasa-arvosta on tullut ulkoistettua ja konsultoitua projektityötä, joka on valjastettu tuottavuuden, tehokkuuden ja kilpailukykyyn vahvistamiseen (Brunila 2009, 170). Tasa-arvon käsitteen kannalta tämä on merkinnyt poliittisten kamppailujen sivuuttamista ja keskittymistä monimutkaisen yhteiskunnallisen ilmiön tiivistämiseen teknisesti mitattaviksi indikaattoreiksi seuraavan projektirahoituksen varmistamiseksi (Verloo & van der Vleuten 2009, 172).

AINEISTO JA MENETELMÄT

Artikkelin tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeella vuonna 2015 liikunnan valtionapua saaneilta järjestöiltä. Tutkimuksessa kysyttiin sukupuolten tasa-arvotilanteen muutoksista ja organisaatioiden tavoitteista, havaituista ongelmista sekä omassa järjestössä että liikuntakulttuurissa yleisesti, tasa-arvon edistämiseksi tehdyistä toimista, oman organisaation tasa-arvotilanteesta työelämän näkökulmasta sekä näkemyksistä sukupuolten tasa-arvon tilasta tulevaisuudessa. Näiden aihealueiden kautta kyselyyn rakennettiin viisi temaattista osuutta (koodeina muutos, ongelmat, toimi, organisaatio, tulevaisuus), joiden alle asetetut kysymykset numeroitiin. Analyysin aineistolainauksissa esiintyvät koodit viittaavat näihin kyselylomakkeen teemoiteltuihin aihealueisiin sekä niiden alla esitettyjen kysymysten numeroihin. Lainausten koodien kautta jokainen vastaus on yhdistettävissä kyselylomakkeen kysymyksiin (ks. Isosomppi 2017). Vastaukset olivat pääosin avovastauksia.

Kysely lähetettiin kaikille valtionapua saaneille järjestöille (n=123) sähköpostitse huhtikuussa 2016. Kyselyyn vastasi yhteensä 69 järjestöä, jolloin vastausprosentti oli 56. Sitä ennen vastanneista poistettiin

kuusi järjestöä, jotka olivat täyttäneet ainoastaan taustatiedot. Lisäksi kaksi järjestöä oli vastannut kahteen kertaan ja näistä aineistoon valittiin kattavammat vastaukset. Järjestöjensä puolesta vastanneet henkilöt olivat pääsääntöisesti nimikkeiltään toiminnanjohtajia ja puheenjohtajia, mutta joukossa oli myös toiminimikkeitä kuten pääsihteeri, asiantuntija, erityissuunnittelija, järjestötiedottaja ja seurakehittäjä. Vastajien sukupuolta ei kysytty taustatiedoissa. Liikuntajärjestöille myönnettiin toiminta-avustusta vuonna 2015 yhteensä 33 222 000 euroa (VLN 2015, 22).

Analyysin menetelmä on laadullinen ja se on tehty kriittisen diskurssianalyysin (Critical Discourse Analysis eli CDA) keinoin. Kriittinen diskurssianalyysi metodina sijoittuu kielitieteen ja yhteiskuntatieteen väliin, sillä se sekä hyödyntää lingvistiikan tekstianalyysin välineitä, että samanaikaisesti käsittelee tekstejä yhteiskuntatieteellisissä teoriakehyksissä. Tekstien merkitykset eivät paikannu kielen sinänsä, vaan tekstien ja puheen kautta historialliseen, yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Keskeistä on näkökulma nykyaikaisesta vallankäytöstä hegemonioiden saavuttamisena: vallan olemassaolo vaikuttaa siihen, millaiset diskurssit jatkavat vahvoina ja hallitsevina ja mitkä ajautuvat marginaaliin. (Pynnönen 2013, 29.) Näiden valtasuhteiden ideologisten kytkösten sekä asioiden asemoimisen näkyväksi tekeminen on kriittisen diskurssianalyysin tehtävä.

Analyysissä sitoudutaan Fairclough'n (2003, 14) esittämään lähtökohtaan siitä, että teksteillä on sosiaalisia, poliittisia, kognitiivisia, materiaalisia sekä moraalisia seurauksia ja vaikutuksia. Kaikki tekstin tai puheen kontekstuaaliset seikat kuten tilanteet, instituutiot ja sosiaaliset rakenteet näyttäytyvät kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta dialektisessa suhteessa diskursseihin. Kontekstit muovaavat diskurssia, mutta myös diskurssilla on vaikutusta kontekstiinsä, toisin sanoen diskurssi on sekä sosiaalisesti rakentunut että sosiaalista todellisuutta muokkaava. Näin diskurssit auttavat sekä säilyttämään ja uusintamaan sosiaalista status quo:ta että muuttamaan sitä. (Fairclough ym. 2011, 357–358.) Diskurssi onkin käytäntö; ei vain maailman esittämistä vaan maailmaan vaikuttamista (Fairclough 1992, 64).

Artikkelissa tarkastelemme aineistosta hahmottuvia diskurssieja Fairclough'n (1992) esittämällä kolmella tasolla. Niiden mukaan mikä tahansa diskurssiivinen tilanne voidaan analysoida tekstinä, esimerkiksi diskurssikäytännöstä sekä sosiaalisena käytänteenä (Fairclough 1992, 4). Ensimmäisellä välittömällä tekstin sisäisellä tasolla tarkastellaan sitä, mitä teksti kertoo, miten ja mihin viitaten (Fairclough 1992, 74–77.) Analyysivälineenä käytetään sisällönerrittelyä ja kielitieteellisen analyysin keinoja, joiden kautta muodostetaan teemoja ja tunnistetaan tapoja puhua ilmiöstä. Tässä artikkelissa tekstitason nimeämiskäytäntöjen sijaan keskitymme laajempien puheen diskurssikäytäntöjen sekä sosiaalisten käytäntöjen tason analyysiin.

Toinen diskurssikäytännön taso tarkoittaa tekstin tuottamisen, jakamisen ja kuluttamisen tarkastelua (Fairclough 1992, 78). Tässä analyysissä puhe tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta on puheen tuottamista tämän päivän liikuntapolitiittisessa kehityksessä sekä suhteessa aikaisempiin keskusteluihin. Kontekstina on myös tekstin tuottamisen tapa. Puhujat vastasivat kyselyyn järjestöjensä edustajina ja organisaationsa virallisen kannan esittäjinä. Tekstit oli tuotettu tutkimuskyselyä varten, joten tällä oli vaikutuksensa siihen, millä tavalla vastaajat puheensa muotoilivat. Pietikäinen ja Mäntynen (2009, 35) kuvaavat diskurssikäytäntöjä ajan ja ympäristön muokkaamiksi ”kiteytyneiksi” diskurssiivisen toiminnan muodoiksi, joissa sisältöä on mahdoton erottaa tavasta käyttäen kieltä. Diskurssikäytäntöjen kautta tarkastelemme sitä, millaisia eroja on diskurssissa määritellyissä yhteiskunnallisissa ongelmissa ja millaisia ratkaisuja eri diskurssissa nähdään mahdollisiksi sukupuolten tasa-arvopolitiikan puitteissa saavuttaa.

Kolmas tarkastelun taso eli sosiaalisen käytännön taso pohtii sitä, millaisia yhteyksiä on diskurssiivisella tapahtumalla ja institutionaalisilla sekä yhteiskunnallisilla ehdoilla, että analysoi näiden dialektista suhdetta ja vaikutusta (Fairclough 1992, 4). Sosiaaliset käytännöt, kuten

ideologiat, muokkaavat tekstejä ja niiden tuottamisen ja kuluttamisen uusia tapoja (Fairclough 1992, 9). Tarkastelu kohdentuu siihen, mitkä diskurssit näyttävät aineistossa dominoivina tai itsestään selvinä sekä näin diskursiivisen vallan välikappaleina. Myös se, mitä jätetään sanomatta, on merkityksellistä tekstien historiallisuuden ja hegemonian näkökulmasta (Pynnönen 2013, 33).

TULOKSET: Sukupuolten tasa-arvodiskurssit ja politiikan muutosmahdollisuuksien rajat

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kautta analysoimme sitä, millaisia diskursseja liikuntajärjestöjen toimijoiden puheesta oli hahmotettavissa. Sen kanssa lomittain tarkastelemme toisena tutkimuskysymyksenä sitä, määritetäänkö tasa-arvoa muutosvoimaisena politiikkana sekä mihin sen rajoja asetetaan. Kolmanneksi haarukoimme, millaisia sukupuoleen liittyviä normatiivisuuksia toimijoiden puheessa rakennetaan sekä toisaalta mahdollisesti haastetaan.

Järjestöjen puheesta hahmotettiin kuusi erilaista sukupuolten tasa-arvopoliittista diskurssia. Nämä diskurssit olivat tasa-arvon edistämisen diskurssi, abstraktin tasa-arvon diskurssi, yhdenvertaisuuden paremmuuden diskurssi, sulautuneiden merkitysten diskurssi, toteutuneen tasa-arvon diskurssi sekä tasa-arvo on ”p*ka” -diskurssi (kuvio 1). Aineistokysely muotoiltiin nojautuen tasa-arvolakiin, liikuntalakiin ja valtionavun hakuohjeisiin, mikä ohjasi vastaajia käyttämään sukupuolten tasa-arvon käsitettä. Puhe, joka myötäili ja vahvisti tätä kyselyn käsitteellistystä, rakentui vastauksissa suurelta osin **sukupuolten tasa-arvon edistämisdiskurssina**. Se oli myös aineistossa laajimmin esiintynyt diskurssi ja sukupuolten tasa-arvoa määriteltiin siinä lähtökohteisesti muutosvoimaisena politiikkana. (ks. Isosomppi 2017.) Samalla kuitenkin diskurssikäytäntöjen kiinnittymisillä vaihteleviin sosiaalisiin käytäntöihin rajattiin diskurssin sisällä tosiasiallisesti erilaisia mahdollisuuksia tasa-arvopoliittikan toteuttamiselle.

Hallitseva diskurssikäytäntö oli tarve naisten laajemmasta osallistumisesta liikuntatoiminnan eri sektoreille ja tasa-arvon edistäminen toiminnassa naisten määrällisen lisäämisen kautta. Sen lisäksi diskurssikäytännöissä esitettiin myös laadullisia toiminnan kehittämispyrkimyksiä. Tavoitteinaan puhujat mainitsivat erilaisia kohdennettuja toimenpiteitä, joiden päämääränä oli ollut madaltaa kynnystä osallistua toimintaan suuntaamalla resurseja ja erityishuomiota tyttöjen ja naisten

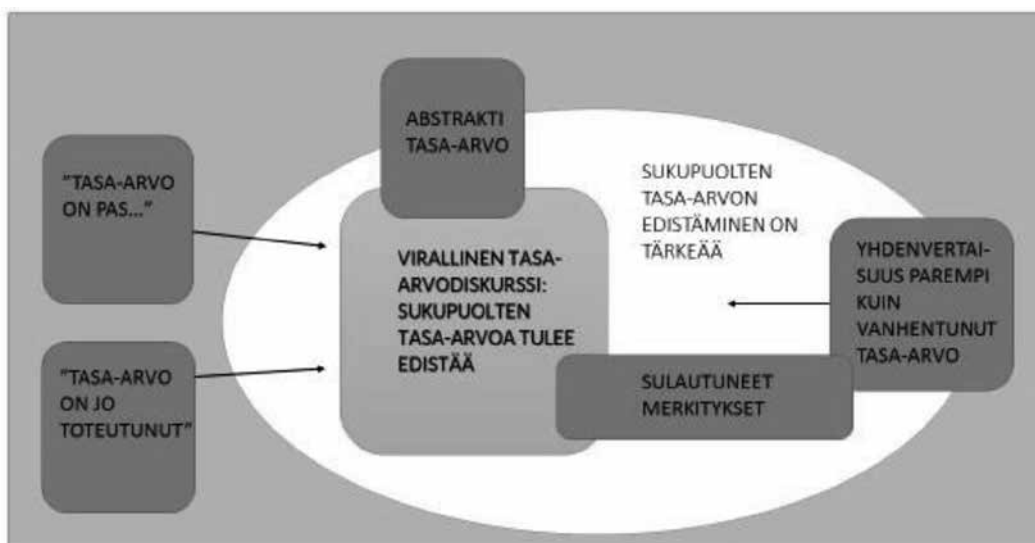
toiminnan kehittämiseen. Muutaman puhujan seikkaperäisistä vastauksista ja moninaisista tavoitteista oli luettavissa naisten lajikulttuurien monitahoinen kehittämistähto. Tavoitteet olivat usein kuitenkin melko löyhästi määriteltyjä ja suuntaa antavia.

”Lisäksi vuodesta 2013, kun aloitin työni puheenjohtajana, on ollut tärkeätä, että yhdistyksen hallituksessa toimii myös naisia.” (Muutos2)

Määrälliset ja laadulliset muutostavoitteet yhdessä on kuvattu tehokkaimmaksi tavaksi edistää sukupuolten tasa-arvoa (Kantola & Lombardo 2017). Sen sijaan pelkästään naisten määriä mittaamalla on kriittisen tutkimuksen mukaan tuettu implisiittistä miesnormia, jossa miesvaltainen toiminta oletetaan lähtökohteisesti ”neutraaliksi” ja tasa-arvo toteutuu lisäämällä naiset valmiiseen muuttumattomaan kulttuuriin ja rakenteisiin. Sosiaalisen käytännön tasolla tasa-arvoa rakennetaan näin liberalistisen muodollisen tasa-arvon kautta. Sen kautta nähdään mahdolliseksi muuttaa miesten ja naisten lukumääräisiä suhteita, mutta samalla saatetaan häivyttää organisaatioiden ja instituutioiden piileviä valtarakennelmia (Kantola & Lombardo 2017, 55).

Edistämisdiskurssin puheessa keskeisellä sijalla oli sukupuolten tasa-arvo vallitsevasti naisia koskevana politiikkana, jota merkityksellistettiin sekä rakenteisiin että yksilöön kiinnittyvän tasa-arvon kautta. Diskurssikäytännöissä puhujat rakensivat erilaisia toimijan ja rakenteen suhteita, joissa toisissa naiset asetettiin vastuuseen oman tasa-arvonsa toteuttamisesta. Yksilöllisiä valintoja kuvattiin osasyiksi sille, miksi naiset eivät ole yhtä laajasti kuin miehet löytäneet mukaan toimintaan. Näin sukupuolitetun subjektin henkilökohtaiset motivaatiot merkityksellistettiin ratkaiseviksi tekijöiksi. Toisaalta vastauksissa viitattiin naisten kasvaneeseen tietotaitoon, jonka kautta naiset ovat joidenkin puhujien mukaan aktivoituneet ja ”uskaltaneet ottaa voimakkaampaa roolia” (Toimi3). Naispuolisia kandidaatteja oli myös päätetty ”rohkaista entistä vahvemmin hakemaan erilaisiin työ- ja luottamustehtäviin” (Organisaatio8); näkökulma korostaa naisten omaa hanakkuutta, mielenkiintoa ja halua hakeutua toimijoiksi liikunnan kentille. (ks. Isosomppi 2017.)

Toimijapositiona naisten aktiivisuus osallistua toimintaan näyttäytyi sekä tasa-arvoa edistävänä että sen puute tasa-arvoa heikentävänä tekijänä. Näin puheella etäännyttiin eriarvoisuutta rakenteellisenä kysymyksenä ja naisten oman toimijuuden korostamisella vaiettiin samalla miehet toimijoina tasa-arvotyön ja tasa-arvon edistämisen ulkopuolelle. Jokinen (2002, 240) on huomauttanut, miten kuvaamalla miehet

KUVIO 1. Diskurssikamppailu sukupuolten tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Diskurssien aseoituminen suhteessa sukupuolten tasa-arvon edistämispuheeseen sosiaalisen käytännön tasolla. (Isosomppi 2017.)

harjoitetun politiikan ulkopuolisiksi häviäjiksi voidaan kyseenalaistaa sukupuolten tasa-arvon kannatettavuutta yleisenä arvona ja marginalisoidaan tasa-arvopoliittikka kokonaisuudessaan. Sukupuolta ylipäätään käytetäänkin kamppailussa tasa-arvopoliittikan merkityksistä sekä sen legitimoimiseen että yhtä lailla murentamaan tasa-arvopoliittikan oikeutusta. Aineistossa esiintyneessä vastapuheessa tasa-arvoa korostettiin kuitenkin myös yhteisenä kaikkien toimijoiden sitoutumista vaativana tavoitteena.

Tasa-arvotyön haastavuutta sekä ongelmien lukuisuutta kuvattiin myös rakenteellina ongelmina (Isosomppi 2017). Diskurssikäytännössä sukupuolten tasa-arvon ongelmien esitettiin johtuvan kulttuurisesta miesvaltaisuuden ja -tapaisuuden hegemonisesta asemasta liikuntatoiminnassa.

”Naisten asema on huonompi kuin miesten kaikilla tasoilla, hallivurojen saannista huippu-urheilutukiin ja näkyvyyteen mediassa. Tasa-arvo-ongelmat ovat laajoja ja rakenteellisia, lisäksi asenteellisia.” (Ongelma6)

Sukupuolittuneen eriarvoisuuden ylläpitäjiksi ja ongelmiksi nähtiin mm. koululiikunnan sukupuolijako, naisten ja tyttöjen toiminnan liian kapeat resurssit monessa suhteessa, tasa-arvosuunnitelmien puuttuminen, järjestöjen rajoittuneet vaikutusmahdollisuudet ruohonjuuritasolle ja kilpailutoiminnan järjestämistavat. Erään vastaajan mukaan suomalainen perhekulttuuri on vaikeuttanut naisten osallistumista järjestötyöhön. Erityisesti lajin imagon ja lajikulttuurien sukupuolittuneisuutta kuvattiin monen puhujan suulla haasteeksi tasa-arvon edistämisessä.

Maskuliinisuutta korostavat kulttuuriset perinteet määrittivät monen puhujan mukaan toimintaa ja usein sen ”miehistä” imagoa. Eräs puhuja kuvasi lajissaan vallitsevan ”perinteisesti hyvin maskuliinisen lajikulttuurin, jossa arvostusta saa toimimalla ”kuin mies” ja jossa edelleen ”hyvin homogeeninen joukko nauttii yhteisön arvostusta” (Ongelma6). Ylipäätään näiden toimintatapojen nähtiin vaikeuttaneen uusien tekijöiden muksantuloa ja sitä kautta toiminnan muutosta. Mieskeskeisen kulttuurin rakentuminen liikunnassa ja urheilussa merkityksellistettiin diskurssikäytännöissä edelleen vahvasti vaikuttavaksi tasa-arvon edistämisen haasteeksi.

Tasa-arvon muutosmahdollisuuksia määritettiin puhumalla sukupuolittuneista kulttuureista, tekemällä asioita näkyviksi ja siis ”oleviksi”. Tasa-arvon edistämisen potentiaaliksi kuvattiin puheessa myös tasa-arvosuunnittelun toimeenpano. Se näyttäytyi oivana tapana herättää keskustelua aiheesta ja jo suunnitteluprosessilla itsessään oli nähty olleen vaikutusta ajatustapoihin ja käytänteisiin.

”Kaikille tämä on hyväksi, on hyvä ravistella asenteita ja tapoja. Ei voida mennä ja tehdä asioita niin kuin me aina olemme tehneet...” (Tuleva4)

Suunnitelman myötä olemme arvioineet nykytilannetta ja havainneet kehittämistä vaativat kohteet. Näiden edistämiseen olemme voineet luoda konkreettisia tavoitteita ja toimenpiteitä tavoitteisiin pääsemiseksi. Ilman suunnitelmaa tavoite jää usein abstraktiksi ylätavoitteeksi, jonka edistämiseen ei sitouduta.” (Tuleva4)

Muutosmahdollisuuksien kuvaamisen myötä samalla legitimoitiin tasa-arvopoliittikka vaikuttavana toimintana. Diskurssikäytännöissä oli luettavissa kuvausta myös tasa-arvon edistämisen tuomasta emansipoivasta vireestä tyttöjen ja naisten toimintaan, osallistumisen tapoihin ja tiloihin sekä toimijuuden laajentamiseen. Sukupuolten tasa-arvoon aukaistiin näin varovasti mahdollisuus radikaalimpaan tulkintaan tasa-arvotyön tavoitteista, mahdollisuuksista ja rajoista.

”Ringette lajina, jo olemassa olollaan, edistää naisten tasa-arvoista osallistumista urheiluun. Ringette tarjoaa tytöille ja naisille mahdollisuuden harrastaa jäällä pelattavaa joukkuelajia. Ringette on aikoinaan kehitetty juuri tätä tarkoitusta varten.” (Muutos2)

Muiden diskurssien suunnasta sukupuolten tasa-arvon edistämisen tärkeyttä rakentanutta diskurssia sekä myötäiltiin että vastustettiin eri tasoilla (kuvio 1). Sitä tukivat päällisin puolin **diskurssit abstraktista tasa-arvosta sekä sulautuneista merkityksistä**. Kuitenkin sosiaalisen käytännön tasolla ne yhtäaikaaisesti osallistuivat edistämiskurssin rapauttamiseen olemalla sitoutumatta sen tavoitteisiin ja väistelemällä kannanottoja sukupuolten tasa-arvopoliittikan keinoista. Abstraktin tasa-arvon diskurssikäytännössä olemalla hiljaa politiikan määrittelystä sitä yhtäaikaaisesti etäännytetettiin omasta toiminnasta sekä näin vähäteltiin omaa toimijuutta tasa-arvon edistämistyössä.

Samalla vastuuta siirrettiin ulkopuolisille toimijoille ja eriarvoisuutta arvioitiin ”toisten” tai ”muiden” ongelmiksi. Näin sosiaalisen käytännön tasolla tasa-arvokysymystä epäpolitisoiitiin ja tasa-arvoon liittyviä ongelmia hämmärrettiin. Diskurssin puheessa tasa-arvoa arvooperustana periaatteessa kannatettiin, muttei välttämättä oltu valmiita sitä aktiivisesti edistämään. Siksi tasa-arvo jäi abstraktille tasolle ja yleiseksi hymistelyksi sille, millaisia vaatimuksia tasa-arvon edistämiseksi esimerkiksi rahoittajien, yleisön tai lain puolelta esitetään. Lisäksi rakentamalla tasa-arvoa kaikkien yhtenäisesti ymmärtämänä käsitteenä riisuttiin samalla tasa-arvosta sen poliittista luonnetta. Diskurssin sosiaalisissa käytännöissä osallistuttiin näin myös sisältäpäin murentamaan edistämiskurssia ja siirrettiin tasa-arvon muutosmahdollisuuksia etämmälle omasta vaikutuspiiristä. (ks. Isosomppi 2017.)

Sulautuneiden merkitysten diskurssia rakentaneet puhujat ohittivat diskurssikäytännöissään sukupuolten tarkastelun korostaen sen sijaan puhetta tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta kaikki syrjinnän ja epätasa-arvon muodot sisältävinä kysymyksenä. Puhujat käyttivät sekä yhdenvertaisuuden että tasa-arvon käsitteitä sekoittaen, ristikkäin ja rinnakkain sekä viittasivat myös muihin eriarvoisuuden käsitteisiin, kuten laaja-alaiseen tasa-arvoon, suvaitsevaisuuteen ja tasavertaisuuteen rakentaen sitä kautta kuvaa syrjinnän kokonaisuuden huomioinnista. Näin sosiaalisen käytännön tasolla sulautuneilla merkityksillä sekä osaltaan tuettiin eriarvoisuuden laajaa käsittelyä liikuntapolitiikassa, että yhtäaikaisesti jätettiin huomiotta sukupuolten tasa-arvoa erityisenä politiikkana. Aiheen ohi puhuminen voidaan tulkita sosiaalisena käytäntönä sukupuolten tasa-arvon marginalisoimisena ja häivyttämisenä.

Valtionavustushakemukset ovat myös kielipeliä, jossa hakijoiden täytyy osata muotoilla sanottavansa oikein, tunnistaa oikeita diskursseja ja pystyä liittymään niiden puheeseen, jotta avustuksia haettaessa osataan tuoda esiin myöntäjien haluamia asioita. Sulautuneiden merkitysten diskurssin sisällä puhujat pyrkivät olemaan painottamatta sukupuolten tasa-arvon ongelmia ja ratkaisuja sekä samalla esittäytymään kaiken kattavan syrjinnän kitkijöinä. (ks. Isosomppi 2017.) Sulautuneiden merkitysten diskurssikäytännöt kuvaavat oleellisesti sitä, miten erilaisilla tasa-arvolle annettavilla käsitteellistyksillä voidaan osaksi myös sivuuttaa itse asia eli sukupuoleen liittyvästä eriarvoisuudesta puhuminen ja näin purkaa tasa-arvopoliittikan mahdollisuuksia sukupuolittuneen eriarvoisuuden vähentämiseen.

Sen sijaan osa vastaajista asettui suoremmin sekä haastamaan kyselyn puhetapaa että kyseenalaistamaan edistämiskurssin merkityksiä sukupuolten tasa-arvopoliittikan tavoitteista ja keinoista. Näitä haastamaan pyrkiviä diskursseja olivat parempi yhdenvertaisuus, toteutunut tasa-arvo ja tasa-arvo on ”p**kaa”, „Sosiaalisen käytännön tasolla toteutuneen tasa-arvon diskurssi sekä tasa-arvo on ”p**kaa” -diskurssi asemoituivat lisäksi laajemmin täysin sukupuolten tasa-arvon edistämispuheen ulkopuolelle (kuvio 1).

Yhdenvertaisuuden paremmuuden diskurssin rakentajat argumentoivat sukupuolta laajemman näkemyksen tarpeellisuudesta eriarvoisuuteen puuttumisen politiikoissa. Sukupuolten tasa-arvo asetettiin diskurssikäytännöissä vanhentuneeksi ja voimattomaksi politiikkaksi ja tasa-arvosta myös osaksi vaiettiin. Sen sijaan yhdenvertaisuuden uutuutta, virkistävyttä ja laaja-alaisuutta korostettiin.

”Toimet [tasa-arvon edistämiseksi] ovat olleet todella vähäisiä. Kuitenkin

esimerkiksi urheilijoita on aina kohdeltu sukupuolesta riippumatta tasa-arvoisesti ja samaa viestiä on viety seuroihin. Yhdenvertaisuussuunnitelman myötä teema on noussut keskusteluihin laajemmin ja valmistunut suunnitelma vuosille 2016–2017 sisältääkin toimenpiteitä seurojen osallistamiseksi sekä mittarit vaikuttavuuden arviointiin.” (Toimi1)

Samalla diskurssikäytännöissä purettiin sukupuolen merkitystä erityisenä eriarvoisuutta tuottavana tekijänä. Kapeaksi kuvattu sukupuolten tasa-arvo pitäisi paremmuus-diskurssin mukaisesti sisällyttää osaksi yhdenvertaisuuden käsitettä ja suhteuttaa samalle viivalle muiden syrjintäperusteiden kanssa. Diskurssikäytännöissä eriarvoisuutta korostettiin olevan myös muissa suhteissa kuin sukupuolikiusauksessa, minkä vuoksi tasa-arvopolitiikka nähtiin riittämättömäksi näkökulmaksi.

Huomionarvoista on, että yhdenvertaisuuden paremmuuden diskurssikäytännöissä puhujat vastasivat kyselyn sukupuolten tasa-arvoa koskeviin kysymyksiin käyttäen yhdenvertaisuuden käsitettä ja haastaen näin tutkimuskyselyn käsitteellistystä ja puhetapaa. Lisäksi diskurssikäytännöissä puhujat argumentoivat yhdenvertaisuuden käsitteen mukanaan tuomien positiivisten vaikutusten puolesta, vaikkakin monet sen tavoitteista ja toimista näyttävätyivät melko yhteneväisinä sukupuolten tasa-arvopolitiikan keinovalikoiman kanssa.

Yhdenvertaisuutta asetoitiin diskurssikäytännöissä sukupuolten tasa-arvon yläkäsitteeksi ja ylipäätään kaiken syrjintään puuttumisen kattokäsitteeksi. Sukupuolten tasa-arvoa kuvattiin näin yhdeksi osaluokaksi yhdenvertaisuuden muiden teemojen ”lomassa” ennemmin kuin läpileikkaavaksi ja valtavirtaistetuksi aspektiksi eriarvoisuuden tarkastelussa. Näin aseteltuna sukupuoli osana yhdenvertaisuutta näyttäytyy myös lähempänä erillisten erojen tarkastelun politiikkaa kuin sitä, että yhdenvertaisuuden kautta tarkasteltaisiin risteäviä eroja ja identiteettien päällekkäisyydestä syntyvää moniperustaista syrjintää. Samalla sukupuoli asettuu osaksi vähemmistöpolitiikkaa. Yhdenvertaisuuden paremmuuden diskurssikäytännöissä puhujat pyrkivät myös selkeästi enemmän perustelemaan omaa käsittevalintaansa kuin tasa-arvon käsitettä käyttäneet puhujat. Tämä kertonee edelleen yhdenvertaisuuden uutuudesta ja tarpeesta määritellä se suhteessa tasa-arvopolitiikkaan. Kaiken kaikkiaan tasa-arvopolitiikan rajoja piirrettiin diskurssissa ahtaiksi ja samalla sosiaalisen käytännön tasolla purettiin sen legitimaatiota. (ks. Isosomppi 2017.)

Suoraan sukupuolten tasa-arvopolitiikkaa asettuivat vastustamaan toteutuneen tasa-arvon diskurssin sekä tasa-arvo on ”p**kaa” -diskurssin puhujat. Niissä sukupuolten tasa-arvoa rakennettiin marginaalisena, epäkiinnostavana ja vanhentuneena politiikkana. Toteutuneen tasa-arvon diskurssissa sukupuolten tasa-arvosta puhuttiin itsestäänselvyytenä sekä pysyvänä tilana. Tasa-arvoasioita ei nähty relevantteina käsitellä, koska ne eivät olleet nousseet esiin toiminnassa. Puhuttaessa tasa-arvosta toteutuneena tilana puheelle asetettiin piste ja pyrittiin vaimentamaan muut näkökulmat. Näin puheella asetettiin keskustelun yläpuolelle ja siirrettiin epätasa-arvoa ”toisten” ongelmaksi. Sosiaalisen käytännön tasolla toteutuneen tasa-arvon diskurssilla asetoitiinkin sukupuolten tasa-arvoa liikuntapolitiikassa marginaaliin. Diskurssikäytännöissä tasa-arvoa merkityksellistettiin hallinnollisena ja byrokraattisena ”painolastina”, jonka vaatima politiikka on etäännyntynyt tosiasiallisesta tilanteesta kentällä. Näin tasa-arvoa rakennettiin ylhäältä alaspäin tuotavana politiikkana, joka ei tunnista nykytilannetta, mitä samalla käytettiin purkamaan tasa-arvon legitimaatiota. (ks. Isosomppi 2017.)

Toinen tasa-arvon vastustamisen diskurssi järjestötoimijoiden puheessa oli **tasa-arvo on ”p**kaa”-diskurssi**. Se oli aineistossa hyvin marginaalisesti esiintynyt diskurssi, mutta meillä on jo tasa-arvo -diskurssi verrattuna diskurssikäytännöiltään aggressiivisempi. Sosiaalisen käytännön tasolla sen puheella oli samanlaisia tavoitteita kuin ”on jo” -diskurssilla. Tasa-arvosta puhuttiin turhana politiikkana, joka tosiasiallisesti vie resurssija tärkeämmiltä teemoilta. Näin tasa-arvo asetettiin kilpailevaksi vastapositioniksi muille liikunnan kentällä huomiota vaativille aiheille, kuten liikunnalle kansanterveyden edistäjänä. Tasa-arvon

on ”p**kaa” -diskurssin yhtenä diskurssikäytäntönä puhujat kieltäytyivät täysin keskustelemasta sukupuolten tasa-arvosta tai eriarvoisuudesta ylipäätään. Sen sijaan esille otettiin aivan toisia aiheita ja teemoja sekä näin tasa-arvokysymys siitä vaikenemalla ja vaimentamalla marginalisoitiin. ”P**kaa” -diskurssissa sukupuolten tasa-arvon suoran vastustuksen kautta sukupuolten tasa-arvo asetettiin turhanpäiväiseksi tai tavoitettavan vastaan toimivaksi politiikaksi, jota ei ole tarpeellista tai edes toivottavaa liikuntapolitiikassa käsitellä. Näin diskurssikäytännöissä pyrittiin heikentämään sukupuolten tasa-arvon merkitystä eriarvoisuuden vähentämisen politiikkana ja samalla kyseenalaistamaan sen kannatettavuutta yleisenä arvona ja tavoitteena. Sekä toteutuneen tasa-arvon diskurssissa että ”p**kaa” -diskurssissa tasa-arvopolitiikkaa rajattiin toimimattomaksi ja rakennettiin sen muutosmahdollisuuksia mitättömiksi. (ks. Isosomppi 2017.)

Sukupuolienormit tasa-arvopuheen merkityksellistäjinä

Kolmannen tutkimuskysymyksen tarkastelukulmasta analysoimme tasa-arvopuheen sukupuolienormeja sekä niiden rajaamia muutosmahdollisuuksia. Puhe siitä, mitä sukupuoli merkitsee ja miten sukupuoliero pitäisi huomioida tasa-arvopolitiikassa on osa sukupuolesta käytävää ideologiakamppailua. Aineiston puheesta sukupuolta rakennettiin pääosin kahtia jaettuna naisten ja miesten välisen eriarvoisuuden tarkasteluna. Kriittisessä tasa-arvon tutkimuksessa politiikkaa on kuitenkin kritisoitu siitä, että se näin tukee binääristä sukupuolikäsitystä jättäen ulkopuolelle tähän jaotteluun identifioitumattomat ihmiset ja on vaikeuttanut muunsukupuolisten huomioonottamista sukupuolierityksessä politiikassa. Diskurssien sisäisessä vastapuheesta kuitenkin myös haastettiin tätä rajausta vaatimalla sukupuolen moninaisuutta huomioitavaksi paremmin liikunnan tasa-arvopolitiikassa.

Suomalaista sukupuolten tasa-arvoa on kuvattu leimallisesti sukupuolieron häivyttämisen politiikkana, jonka tavoitteena hallitsi pitkään naisten muuttaminen miesten kaltaisiksi (esim. Julkunen 2010). Sukupuolieron häivyttäminen näyttäytyi myös liikuntajärjestöjen puheen diskurssikäytännöissä yhtenä tasa-arvon lisäämisen strategiana ja esimerkiksi erään järjestön tasa-arvotavoitteeksi kuvattiin tilanne, jossa sukupuolella ei ole lainkaan merkitystä heidän järjestämässään liikunnassa. Historiallisesti vahvalle puheelle sukupuolieron häivyttämisestä löytyi aineistosta kuitenkin myös haastavaa vastapuhetta. Siinä rakennettiin sukupuolieron positiivista vaikutusta kuvailemalla naisten myötä tapahtuvaa toimintakulttuurin muutosta.

”Seurojen ja oman järjestömmen päätöksen tekoon tulisi saada enemmän naisia, mikä laajentaisi näkökantaa moneenkin asiaan.” (Ongelma3_avoin)

Samalla miesvaltaisen toiminnan miestapaiset organisoitumisen tavat ja kulttuurit kuvattiin tasa-arvoistumisen esteenä tai hidasteena. Tilannetta muuttaakseen puhujat kertoivat lisänneensä tai pyrkivänsä lisäämään toimintaansa ”naisnäkökulmaa”. Tämä on mahdollista lukea sosiaalisen käytännön tasolla pyrkimyksenä haastaa implisiittistä hallitsevaa miesnormia toiminnan pohjana ja rakentaa tasa-arvolle valtasuhteiden muutokseen pyrkiviä tavoitteita. Samalla sukupuolieroa merkityksellistettiin mahdollisuutena toiminnan kehittämiseen. ”Naisnäkökulman” lisäämisestä ei kuitenkaan ole tarkemmin analysoitavissa sitä, miten se suhteutuu ”miesnäkökulmaan” sekä sitä kautta sukupuoli-ideologioihin. Naisten toiminnan tukeminen voidaan nähdä mahdollisesti sekä naisten omia kulttuureja tukevana ja valtauttavana tavoitteena että naisia rajoittavana toimintana, mikäli toiminnan rajat asetetaan ulkopuolelta tai ”naisten toiminta” määritellään kapeaksi ja vain tietynlaisia naisia tukevaksi ja hyväksyväksi. Toisaalta puhetta on mahdollista lukea myös edelleen muodollisen tasa-arvon käsittämisen suunnasta, jossa ”naisnäkökulma” lisätään toimintaan pyrkimättä sillä kuitenkaan perustavanlaatuisen muutokseen ja valtasuhteiden kyseenalaistukseen. (ks. Isosomppi 2017.)

Osa puhujista taas sitoutui diskurssikäytännöissä selkeästi naisten ja miesten essentiaaliseen erilaisuuteen. Sukupuolieroa rakennettiin lajivalintojen kautta biologisoituna olemuksellisuutena. Työt myös asetettiin poikien rinnalla vähemmän innostuneiksi liikkujiksi:

”Tytöjen liikuntaan aktivoinnissa varmasti ihan kohderyhmän haastavuus. Tyttöjä on vaikeampi saada innostumaan etenkin kilpailutoiminnasta.” (Muutos6)

Syiksi tyttöjen vähäisemmälle osallistumiselle rakennettiin näin puheessa ”luonnollisen” kiinnostuksen puute liikuntaan ja urheiluun. Samalla suhteisiin ja käytäntöihin liittyvää valtaa häivyttiin liittämällä sukupuolten toimijuus yksilön (sukupuolen) ominaisuudeksi ja tasa-arvo (sekä eriarvoisuus) toiminnan (”kiinnostuksen”) seuraukseksi. Näin sukupuolieron rakennuksen kautta tasa-arvon toteutuminen kiinnitettiin liberalistiseen tasa-arvotulkintaan, jossa tasa-arvo seuraa yksilön päätöstä olla tasa-arvoinen.

Sen sijaan kaksijakoisen sukupuolen normia puheessa haastettiin esittämällä edistämiskaavoituksia sukupuolen moninaisuuden huomioidmisesta järjestöjen toiminnassa paremmin sekä sukupuolen käsittämisen laajentamisesta yli nais/mies -jaon. Puhe moninaisuudesta oli aineistossa kuitenkin marginaalisesti esillä ja liikuntakentillä se onkin edelleen varsin vaiettu aihe (esim. Kokkonen 2016). Silti yksittäisessä puheenvuorossa sukupuolen moninaisuuden kautta rakennettiin tasa-arvopolitiikalle radikaalimmin valta-asetelmia horjuttavia mahdollisuuksia.

”Tasa-arvon edistäminen tarkoittaa kaikkien mukaan ottamista, myös ei binaarisukupuolijaottelun ulkopuolelta. Vammaisten, maahanmuuttajien yms. ei hetero-keskiluokkaisen miehen ulkopuolella olevat on otettava huomioon ja annettava heille yhtäläinen valta liikuntakulttuurin määrittelyssä.” (Muuta2)

Näiden marginaalisten merkitysten ulkopuolella sukupuolten tasa-arvon, mutta myös yhdenvertaisuuden rajattiin koskevan kaksijakoista sukupuoli-ideologiaa. Dikotominen sukupuolijärjestelmä toistuikin vallitsevana normina sekä tasa-arvon että yhdenvertaisuuspuheen diskurssikäytännöissä.

POHDINTA

Tasa-arvopolitiikka on ison käsitteellisen muutosprosessin keskellä. Tasa-arvolain päivitys vuonna 2015 on viimeistään lisännyt sukupuolilyksymykseen myös kaksijakoisen sukupuolen ulkopuolelle jääneet ihmiset. Samalla voimakas yhdenvertaisuuspuheen leviäminen on vienyt alaa monessa suhteessa sieltä, missä aikaisemmin puhuttiin sukupuolesta ja sukupuolten tasa-arvosta. Pitkälti Euroopan unionin lainsäädännön seurauksena tullut yhdenvertaisuuslaki on nostanut eriarvoisuuskeskustelussa näkyvämmäksi kaikenlaisen moninaisuuden huomioimisen tarpeen. Eriarvoisuuden vähentämisen politiikat ovatkin siirtymässä sitä kohti, mutta käytännön toteutustavat moniperustaisen syrjinnän huomioimiseen eivät edelleenkään ole tavoittaneet intersektionaalisuuden ideaa (ks. Kantola ym. 2012).

Pohdinnan keskiöön tasa-arvopolitiikan näkökulmasta asettuu se, millä tavalla sukupuoli paikantuu suhteessa muihin eriarvoisuutta tuotaviin eroihin. Holli (2012, 88) kysyykin, onko tuloksellisempaa ajaa eri ryhmiä koskevia tasa-arvojen ja yhdenvertaisuuden ”suuntia” erikseen vai yhdessä kaikki erot ja syrjinnän muodot yhtä aikaa huomioimaan pyrkivässä tasa-arvopolitiikassa tai tasa-arvoelimityksessä? Millä tavoin esimerkiksi lait ja syrjintää vastustava politiikka voisivat kattavammin huomioida moninaiset erot ja samanaikaisesti monella perusteella tapahtuvan syrjinnän? Onko jokin moninaisista eroista merkityksellisempi kuin toiset ja yksi tasa-arvon ”laji” siis ”tärkeämpi kuin muut” (Verloo 2007, 25)?

Hovdenin (2012) mukaan on virheellistä olettaa kaikkien syrjinnän muotojen ja niihin kytkeytyvän vallan järjestyvän samalla tavalla, minkä vuoksi niihin ei myöskään voida puuttua samoilla keinoilla. Pohtimatta jää myös se, millaisia vaikutuksia sukupuolten tasa-arvopolitiikalle on sillä, että sukupuolta käsitellään vähemmistöpoliittisena kysymyksenä (Hovden 2012). Sukupuolen merkityksen osittainen väheneminen eriarvoisuuden tarkastelussa onkin nähty myös kyseenalaiseksi muutossuunnaksi.

Menossa oleva käsitteiden voimakas liukuma asettaa haasteita liikuntapolitiikan tavoitteiden arvioinnille, sillä sukupuolten tasa-arvo näyttäytyy tulkinnanvaraisena, monimerkityksellisenä ja tavoitteiltaan sekä toimiltaan varsin kirjavasti huomioonotettuna kysymyksenä ja käsitteenä. Osan mukaan tasa-arvo on ”passé”, mennyttä, toiset harkitsevat sukupuolikiintiöiden käyttöönottoa ja kolmannet ovat jo laatimassa suunnitelmansa mukaista transsukupuolisten urheilijoiden kohtaamisohjeistusta. Sukupuolten tasa-arvo on näin sekä tuettu että vastustettu politiikka sukupuolittuneen eriarvoisuuden käsittelyyn liikunnan kentillä. Ymmärrysten moninaisuus kuitenkin lisää päämäärättömyyden, sekaantumisen sekä tehottomuuden riskiä ja hankaloittaa tasa-arvon kokonaisuuden ja tilan hahmottamista kuin myös yhteisten toimintalinjojen löytämistä. (ks. Isosomppi 2017.)

Tasa-arvopolitiikkaa tehdään käytännössä ruohonjuuritasolla ja kenttien laidoilla. Yhtäaikaista liikuntalain kirjaukset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi säätävät julkisen tuen ja valtion varojen jakamisperusteita. Valtionavun saajina liikuntajärjestöjen pitäisikin pystyä toimimaan välittäjinä kansallisen tason ja toimeenpanevan seurataston välillä myös tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevilla linjauksissa. Diskurssianalyysin perusteella näiden tavoitteiden ja toimien pirstaleisuus sekä politiikan poukkoilevat merkitykset järjestötasolla ovat kaukana yhteisestä näkemyksestä sekä tahtotilasta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi liikunnassa ja urheilussa.

Pohdittavaksi jää, millä tavalla liikuntalain, tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain lähtökohdat on omaksuttu järjestöjen toimintaa ohjaaviksi periaatteiksi. Lisäksi haasteita on ylimmälläkin tasolla, sillä liikunnan valtionapujen jakamista on pitkään kuvattu läpinäkymättömäksi ja kriteerien vaikuttavuuden arviointi on jäänyt tietoperustan puuttuessa heppoiseksi (Pyykkönen 2016). Kun järjestökenttä lisäksi on ollut jatkuvien organisaatiomuutosten pyörteissä jo pari vuosikymmentä, on ylhäältä päin annetuiksi koettujen yhteiskunnallisten teemojen käsitteilyyn järjestöissä myös väsähdetty (Lehtonen 2014). Salasuo ym. (2016) arvioivatkin urheiluliikkeen tämän hetken yhdeksi suureksi ongelmaksi julkisen rahoitusperustan ja liikuntapolitiikan toteuttamisen ristiriidoista nousevan yhteiskunnallisen legitimitetin horjumisen.

Jotta sukupuolten tasa-arvoa pystyttäisiin liikuntakentällä edistämään, olisi tärkeää luoda organisaatioiden tehtävää helpottamaan yhteisesti hyödynnettävissä ja organisaation erityispiirteiden mukaan muokattavissa olevat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä kuvaavat tavoitteet ja mittarit. Ne konkretisoisivat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden merkityksiä liikuntaorganisaatioiden toiminnassa sekä auttaisivat kohdentamaan huomiota aikaisemmin varjoon jääneisiin kysymyksiin tai aihealueisiin, joihin ei organisaatioissa ole ehkä ole ollut tahtoa tai kompetenssia tarttua. Järjestöjen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelun aallon myötä osassa liikuntajärjestöistä onkin tosissaan pyritty eriarvoisuuden ja syrjinnän muotojen hahmottamiseen omassa toiminnassa (ks. Kurki 2018). Toisaalta, kuten tämä analyysi osoittaa, näennäinen tai löyhä sitoutuminen ja käsitteiden pyörittely ei ole tae ponnisteluille tosiasiallisen muutoksen aikaansaamiseksi. Tuoreessa analyysissään Elling ym. (2018) ovat ehdottaneet liikunnan ja urheilun tasa-arvon edistämisen strategiaksi rahoituksen eväämistä tai vähentämistä organisaatioilta, jotka eivät toteuta vaadittuja tavoitteita. Lisäksi toimintaan voisi asettaa sukupuolikiintiöt miehille naisten sijaan ja myös lisätä miesten osallistumisastetta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön (Elling ym. 2018).

Kaksoisstrategiaa on ehdotettu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edis-

tämisen suuntaviivaksi ja Pyykkösen (2016, 45–46) mukaan sillä voitaisiin parantaa politiikan vaikuttavuutta tarkastelemalla tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä tiettyjen ryhmien suhteen erillisinä, että samalla pyrkimällä niiden valtavirtaistamiseen kaikkeen liikunta-alan päätöksentekoon ja sen valmisteluun. Tämän analyysin valossa matka on vielä kovin pitkä, sillä ensin täytyisi vakuuttaa ja herättää osa järjestötoimijoista ylipäättään havaitsemaan epäkohtia ja kehittämistarvetta omassa toiminnassaan. Paine rahoittajan puolelta on mahdollisuus saada aikaan jonkinlaisia muutoksia, mutta on utopiaa kuvitella, että ilman tosiasiallista paneutumista organisaatioiden sisällä muutosta olisi ainakaan huomattavissa määrin tapahtumassa. Kuitenkaan viimeistään nyt liikuntalain päivytyksen jälkeen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymykset ”eivät enää voi olla mielipidekysymyksiä” (Pyykkönen 2016, 46).

Väistämättä keskeiseksi tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistymiselle nousee eriarvoisuudesta ja syrjinnästä käytävän keskustelun tärkeys erityisesti nyt uudenlaisten merkitysten tultua perinteiselle pelikentälle. Vaikka yhdenvertaisuuden kuvattiin tuoneen mukanaan enemmän keskustelua ja herättäneen mielenkiintoa, samalla puheessa myös kerrottiin käsitteiden sisältöjen olevan epäselviä. Yhtenä analyysin tuloksena onkin nähtävillä, että yhdenvertaisuus on sähköistänyt epätasa-arvosta käytävää keskustelua ja selkeästi organisaatioissa on ollut erilaisia valmiuksia käsitellä eriarvoisuutta, sen ilmenemistä sekä vähentämisen keinoja ja strategioita. Analyysi antaa viitteitä siitä, että tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden diskurssien keskinäinen kamppailu tullee jatkumaan samalla, kun käsitteet myös lähentyvät ja alkavat entistä enemmän lainata merkityksiä toisiltaan. (ks. Isosomppi 2017.) Samalla eriarvoisuuden paikantaminen niin järjestö- kuin ruohonjuuritasolla

vaatii myös ymmärryksen lisäämistä sen ilmenemisen ja olemassaolon monista muodoista. Organisaatioiden onkin löydettävä keinot rakentaa sisäisesti yhteinen näkemys tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta toiminnassaan, sekä sitouttaa toimijat omien tavoitteidensa käytännölliseen ja arkipäiväiseen toteuttamiseen. Katset liikunnan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvopolitiikan käytäntöpanossa kohdistuvatkin lopulta ruohonjuuritasolle.

Eriarvoisuuden politiikoissa on kyse mitä suurimmassa määrin siitä, millaiset ja kenen näkökulmat otetaan huomioon ja keitä kuunnellaan. Erilaiset valtasuhteet liittyvät väistämättä tasa-arvopolitiikan mahdollisuuksien määrittelyyn ja siksi jatkossakin on syytä kiinnittää tutkimuksen huomio politiikkojen taustalla vaikuttaviin ideologioihin. Tulevaisuudessa tutkimuksen saralla on seurattava sitä, millaisia merkityksiä ja ideologioita kytköksiä muutoksessa olevassa eriarvoisuuden käsitteistössä syntyy ja purkautuu. Mikäli sukupuolten tasa-arvo on siirtymässä totaalisesti yhdenvertaisuuden käsitteen alle, millaisia vaikutuksia sillä tulee olemaan sukupuolten tasa-arvopolitiikan toteuttamiselle? Vaikeuttaako diskursiivinen muutos eritoten naisten eriarvoisuuteen vaikuttamaan pyrkivän politiikan legitimoitua?

Toisaalta tutkimuskatset olisi suunnattava myös niihin eritasoisin vallan mekanismeihin, jotka ylläpitävät ja rakentavat eriarvoisuutta organisoitun liikunnan kentillä. Esimerkiksi etnisyys ja seksuaalinen häirintä ovat aiheita, joiden osalta tutkimusta liikunnassa on tehty vähän (Elling ym 2018). Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden politiikkoja olisi jatkossa tärkeä tutkia liikunnan ja urheilun ruohonjuuritasolla ja hahmottaa niitä erilaisia mekanismeja, joilla eriarvoisuus liikuntatoiminnassa materialisoituu ja kehollistuu.

LÄHTEET:

- Aalto-Nevalainen, P.** 2018. Vertaileva tutkimus nais- ja miesjohtajien menestyksestä liikunta-alalla. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Business and Economics 187. Väitöskirja.
- Berg, P. & Kokkonen, M.** (toim.). 2016. Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 186.
- Bourdieu, P.** 1991. Language and symbolic power. Cambridge: Polity Press.
- Brunila, K.** 2009. Parasta ennen. Tasa-arvotyön projektitaipautuminen. Helsingin yliopisto. Käyttätymistieteellinen tiedekunta, kasvatustieteen laitos 222. Väitöskirja.
- Elling, A., Hovden, J. & Knoppers, A.** 2018. Gender Diversity in European Sport Governance. London: Routledge.
- Fairclough, N., Mulderri, J. & Wodak R.** 2011. Critical Discourse Analysis. Teoksessa T. A. van Dijk (toim.) Discourse studies. A multidisciplinary introduction. Los Angeles: Sage, 357–379.
- Fairclough, N.** 2003. Analyzing discourse. Textual analysis for social research. London: Routledge.
- Fairclough, N.** 1992. Discourse and social change. Cambridge: Polity Press.
- Herrala, H.** 2015. Jääkiekkoilevat tytöt ja naiset – kohti tasa-arvoisia toimintatapoja. Liikunta & Tiede 52 (5), 26–29.
- Holli, A. M.** 2012. Kriittisiä näkökulmia tasa-arvon tutkimukseen. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Tallinna: Gaudeamus, 73–96.
- Holli, A. M.** 2003. Discourse and Politics for Gender Equality in Late Twentieth Century Finland. Helsingin yliopisto. Acta Politica 23.
- Hovden, J.** 2012. Discourses and strategies for the inclusion of women in sport – the case of Norway. Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics 15 (3), 287–301.
- Isosomppi, S.** 2017. Tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta vai ”poliittista pas...”? Diskurssianalyttinen näkökulma liikuntajärjestöjen puheeseen tasa-arvopolitiikasta ja sukupuolten tasa-arvosta. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Jokinen, A.** 2002. Mihin miehet tarvitsevat tasa-arvoa? Teoksessa A. M. Holli,
- T. Saarikoski & E. Sana (toim.) Tasa-arvopolitiikan haasteet. Vantaa: WSOY, 240–253
- Julkunen, R.** 2010. Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Kaivosari, A.** 2017. ”Lempeä Lydia” – ”Voimakas Björger”. Naishiittäjien representoinnin muutokset Urheilulehden teksteissä vuosina 1905–2010. Jyväskylän yliopisto. Studies in sport, physical education and health 255. Väitöskirja.
- Kantola, J. & Elomäki, A.** 2017. Austerity politics and feminist resistance in Finland. From established women’s organizations to new feminist initiatives. Teoksessa J. Kantola & E. Lombardo (toim.) Gender and the economic crisis in Europe. Politics, institutions and intersectionality. US: Palgrave Macmillan.
- Kantola, J.** 2017. Tasa-arvopolitiikan suunta muuttui. Poliitikasta – tutkimuksesta ajankohtaisesti ja ajattomasti. Viitattu 18.9.2018. <https://poliitikasta.fi/tasa-arvopolitiikan-suunta-muuttui/>
- Kantola, J. & Lombardo, E.** 2017. Gender and political analysis. Lontoo: Palgrave.
- Kantola, J., Nousiainen, K. & Saari, M.** (toim.). 2012. Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Tallinna: Gaudeamus.
- Kokkonen, M.** 2016. Syrjintä ja henkinen pahoinvointi seksuaalivähemmistöjen liikuntaharrastuksissa. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 186.
- Kurki, K.** 2018. Periaatteet, velvoitteet ja edut liikkeessä. Systemiteoreettinen tulkinta lajiliittojen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyöstä. Jyväskylän yliopisto. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Lazar, M. M.** 2007. Feminist Critical Discourse Analysis. Articulating a Feminist Discourse Praxis. Critical Discourse Studies 4 (2), 141–164.
- Lazar, M. M.** 2005. Feminist critical discourse analysis. Gender, power and ideology in discourse. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lehtonen, K.** 2014. Onks yhteistä todellisuutta? Liikuntajärjestöjen rakennemuutos 2009–2012. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 283. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.
- Lombardo, E., Meier, P. & Verloo, M.** (toim.). 2009. The discursive politics of

gender equality. Stretching, bending and policymaking. New York: Routledge.

Magnusson, E., Rönnblom, M. & Silius, H. 2008. Critical studies of gender equalities. Nordic dislocations, dilemmas and contradictions. Makadam Publishers: Halmstad.

Rannikko, A. 2017. Lesbohuispausta ja skeittityttöystävyyttä. Liikuntakulttuurin vaihtoehtoiset sukupuolen ja seksuaalisuuden järjestykset. Sukupuolentutkimus-Genusforskning 30 (4), 7–20.

OKM 2005. Tasapeli. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ja sukupuolivaikutusten arviointi liikunta-alalla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:3.

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Tallinna: Vastapaino.

Pynnönen, A. 2013. Diskurssianalyysi. Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun Working paper N:o 379.

Pyökkönen, T. 2016. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö valtion liikuntapolitiikassa – taustaselvitys valtion liikuntaneuvostolle ja sen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvojaostolle. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:1.

Salasuo, M., Berg, P., Lehtonen, K. & Laine, K. 2016. Kentiltä kabinetteihin – suomalaisen urheiluliikkeen nykytila ja tulevaisuus. Liikunta & Tiede 53 (4), 24–29.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. 8.8.1986/609.

Turpeinen, S. & Hakamäki, M. 2018. Liikunta ja tasa-arvo. Katsaus sukupuolten tasa-arvon nykytilaan liikunta-alalla. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 6.

Turpeinen, S., Jaako, J., Kankaanpää, A. & Hakamäki, M. 2011. Liikunta ja tasa-arvo 2011. Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 33.

Verloo, M. & van der Vleuten, A. 2009. The discursive logic of ranking and benchmarking. Understanding gender equality measures in the European Union. Teoksessa E. Lombardo, P. Meier & M. Verloo (toim.) The discursive politics of gender equality. Stretching, bending and policymaking. Lontoo & New York: Routledge, 169–185.

Verloo, M. (toim.) 2007. Multiple meanings of gender equality. A critical frame analysis of gender policies in Europe. Budapest: Central European University.

VLN. 2015. Valtionhallinto liikunnan edistäjänä 2011–2015. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 4.

Yhdenvertaisuuslaki 2014. 2014/1325.